

Și de la nime n-om cere;
Nici tu, mândruț, n-ai să meri
La a tăi părinți să ceri -
Lasă, Dumnezeu ne-a da
Cum dă la tăta lumea.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

150

S-o dus cucu de p-aici,
O lăsat puiții mici,
I-o lăsat într-o pădure -
O trăit numa cu mure;
O vinit o turturé,
O luat puii cu ié
Și i-o dus pe la ogoară
Și nu i-o lăsat să moară.
S-o întors cucu-nt-o vreme
Ș-o aflat puii cu pene:
- Turturé, ce ț-oi plăti
Pân'ce mi-ai crescut puii?
- Tu nimic plată nu-mi da,
Învață-ți puii-a cânta!
Cucu de părere bună
Cântă-n codru de răsună:
O, săracii puii mei
Că i-am lăsat golușai
Ș-amu-s cu pene pe ei.

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, 1981, Larga

151

Da-u-ar Dumnezeu un foc
Să ardă molizii tăți
Și cei uscați și cei verzi
Să se vadă până-n Beci
Și din Beci până la Pește
Să vad mândru cum trăiește.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus
De la Ion Iuga, 85 ani, 1980

152

Cucule, pasăre mândră,
Du-te-ntre dealuri și cântă,

venea lumea să-i vadă, cei care nu știau așe bine juca. Fetele se formau în grupuri și plecau spre joc. Când ajungeau la joc, șeful îi făcea semn la ceteraș să zică de învățit ca să joace fetele.

Aici se bagă prima dată fata în joc și este jucată de către drăguț, ori de un neam de-a fetei. În cazul când fata nu are nici un drăguț, și nici veri feciori, atunci mamele mai arvonesc câte un fecior ca să-i joace fata. Și pentru feciori este foarte dificil, dacă nu are drăguță sau o fată pe care să o joace, atunci cei cu mai mare experiență iau fetele și le joacă o învățită și după aceea le-o dă la cei tineri să joace.

Atunci fata nu are ce face și joacă, chiar dacă nu le place cu cine joacă. Dacă fata se supără și cumva este chemată să joace și refuză, atunci cel care o chemat-o la joc oprește ceterașul, în unele cazuri plătește la ceteraș să zică marșul și o ia pe fată de spate și o scoate cu cetera până în drum și

nu-i mai dă voie să intre-n joc în ziua respectivă. Dacă fata îi frumoasă și are susținători, se întâmplă și scandaluri între ei, aceste lucruri se întâmplă destul de rar, în general să evită astfel de chestiuni. Babele la joc pot vedea care pe care o joacă și de care fată îi place mai tare, după cum se face strigătura, în unele cazuri mai fac și strigături în batjocoră, să le facă de rușine dacă l-o refuzat altă dată la joc. Jocul nu ține mai mult de până la sfințitul soarelui, atunci trebuie fetele să plece acasă, cea care întârzie mai mult era considerată o ușuratică și că i-i de feciori și nu de lucru. Niciodată nu toate fetele așteptau să zică ceterașul marșu. Când se gată jocul, câțiva dintre feciori plecau cu ceterașul, horind până aproape de casa ceterașului și se înțelegeau dacă fac și băută, dar de Paști, dacă este joc, în mod sigur este și băută.

Francisc Nistor: Păcurar din Vadu Izei

Colecția OTILIA OANA BÂRSAN

Stâna la Bârsana

Răstimpul dintre începutul și sfârșitul lunii mai este destinat ceremonialului popular al "însămbrării" proprietarilor de oi, într-o pseudo-asociație de breaslă, cunoscută sub denumirea de "stâna". Generată de necesități practice - imposibilitatea asigurării nutrețului și amploarea muncilor agricole - această sărbătoare câmpenească pare să aibă și un substrat arhaic, detectabil într-o reminiscență de rit inițiativ performat cu acest prilej.

Stâna, deși asociație temporară (din mai până la Sâmedru), prin caracterul ei sistematic presupune o suprastructură: "gazda de stâna", ales fie după criteriul proprietății, fie după cel al onestității, și "sâmbrașii", toți cei asociați în acest organism care, prin configurația pe care o capătă, amintește de obștile sătești de altădată. În funcție de numărul de oi cuprins în această formă de organizare, de la 200 la 700 oi, vor fi aleși patru sau șapte păcurari, sub a căror oblăduire va rămâne stâna până la dizolvarea ei, în toamnă. Dintre păcurarii mai competenți profesional se alege "vătavul", având două atribuțiuni principale: coordonator al stânii pe plan intern și preparator al produsului final, brânza.

În preziua sărbătorii "stânei", proprietarii și păcurarii se reunesc pentru reconstruirea staulelor, strungilor, coliba, comarnicul. Spre seară, are loc *mulsul*

Tata-i lung
Și mama-i lată,

Soru-mnea-i buburuzată.
(v1A)

oilor "în știmb", adică fiecare proprietar mulge alte oi decât ale lui, pentru a nu fi tentat să trișeze, adică să lase lapte în ugerile oilor spre a influența cantitatea de lapte ce se va măsura în ziua următoare.

A doua zi, la stână se adună gazda stâniei, proprietarii și familiile acestora, păcurarii și alți invitați. Către amiază, după ce oile au fost scoase la pășunat, fiecare păcurar vine cu "boteiul" lui pentru mulsoare. Mulsul are importanță economică, dar și unele conotații rituale în timpul desfășurării: vasele sunt împodobite cu verdeață și flori, se pune o monedă de argint sfințită la Paști pentru a preveni, magic, îmbolnăvirea oilor. Acțiunea este

Kosei Miya: Mulsul oilor la stână, în satul Iapa

îndeplinită de fiecare proprietar în parte: "feștecarea își mulge oile lui, că de aici înainte le-or mulge păcurarii", numindu-se, în termenii specifici locului "mulsul pe carâmb". Fiecare cum mulge, merge cu găleata la "cărâmbditul" (măsurarea) laptelui, care se pune într-o budacă, puțină. Măsurarea este o îndatorire a gazdei de stână. Socoteala măsurilor se ține pe "carâmb" (un băț cioplit în dungi pe care se fac creștăturile respective cantității de lapte), sau pe "jătălău", ustensilă folosită la stână pentru amestecarea în lapte. Stabilirea cantității de brânză ce revine fiecărui proprietar se face în funcție de creștăturile de pe carâmb sau de pe coada de la jătălău: se pune de nouă ori atâta apă câtă cantitate de lapte există și brânza ce va rezulta din acest amestec va fi reprezentativă pentru redistribuirile viitoare. Măsurarea brânzei se face pe o balanță de lemn, numită "cumpănă". Nucleul inițiativ al obiceiului îl constituie, însă, ritualul de *inconjor al stâniei* de trei ori, cu întreaga turmă. Pentru aceasta păcurarii confecționau o cruce de mesteacăn, pe care o împodobeau cu flori specifice sezonului: mălin, rujă-bujă (bujor), bulbuci de munte. Cel care ducea crucea, purta și o găleată cu apă. Mai demult, păcurarul care ducea crucea era dezbrăcat, "ca să nu se ciudească babele și să strice oile". În tot acest timp, femeile n-au voie să intre sau să stea în staul (târlă). Ele nu mulg oile, dar pot asista la "măsurășul" laptelui.

Rostul ciobanului dezbrăcat nu este numai unul de protejare a stâniei împotriva prezenței impurului (femeia), ci pare să semnaleză o formă arhaică, de substrat. Dacă adăugăm și amănuntul semnificativ al purtării în spinare a crucii de mesteacăn, împodobită cu elemente vegetale, se poate ajunge la varianta-prototip a ritului: de la crucea împodobită, la păstorul însuși astfel "mascat" care, nu întâmplător, este cel mai vârstnic din breaslă, iar, de aici, la prima oaie mulgă, împodobită cu flori și verdeață (T. Gălușcă, "Ritualuri pastorale", în Revista de etnografie și folclor, nr. 1, 1979), fiind cea mai veche atestare, la aromâni. Prezența elementelor vegetale (florile, verdeața) ca particule ornate, adaptate la cele trei sfere - animalier, uman, vegetal propriu-zis -, are vădite implicații fertilizatoare, de asigurare a abundenței pășunatului.

O tunat
Și i-o adunat.

Colecția DUMITRU IUGA

Pe cine-i avé mânie
Blastămă-l străin să sie:
Mere-n casă, nu-i lumnină,
Nici p-a lui masă de cină.
Colecția MARIA DANCIU, Săcel, 1968

153

În vârvuțu nucului
Cântă puiu cucului,
Mai în jos pe crângurele
Cântă două păsărele,
Mai în jos pe cé truptină
Cântă-o pasăre bătrână.
Ié nu cântă că-i bătrână
Fără cântă că-i străină
C-o crescut rânduri de pui
Ș-amu nu-i a nimăru:
- Dragii mării pușori,
Când ați fo' voi pititei
Am zburat pe arături
Și am strâns sămânături
Și v-am dat la voi în guri
Ș-amu, la slăbdia mé,
Să mă țin, cum oi puté?

154

Câte păsări is în codru
Tăte-ș cântă mai la modru
Numa cănele de cuc
Tăt îmi cântă să mă duc,
Să mă duc să-m las satu
Și pe mândra la altu,
Să mă duc în țări streine
Unde nu cunosc pe nime
Numa frunza și iarba
Care-i pe tătă lumea,
Numa frunza de trifoi
Că-aceea-i și pe la noi.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

155

Care cuc mi-o cântat mie
De la munte să nu vie,
Vie-i numa penele
Că mi-o cântat relele,
Vie-i penele pe sus
Cum mi-o cântat de mă dus:
Să mă duc să-mi las casa
Și pe mândru la alta,
Să mă duc să-mi las satu
Și pe mândru, săracu.

156

Măi cucule blăstămat,
Pe ré crangă mi-ai cântat
Să mă vezi ieșit din sat
Și eu din sat mi-am ieșit
Și-napoi n-am mai vinit,
De părinți m-am streinat
Și-n lume m-am depărtat
Și-mi trăiesc tăt cu bănat.

157

Nu-i bai, mamă, că mă dai,
Știu că nu-i cuprinde-un rai,
Nu-i bai, mamă, că mă vinzi,

Știu că raiu nu-l cuprinzi:
Și să si cuprinsă-un rai
N-o trebuit să mă dai.

158

Petelucă pe măcău,
Dusu-i badea la Brașău,
Nu s-o dus să nu mai vie
Că s-o dus să-nvețe-a scie,
Tăt a scie ș-a-nvăța
Ș-a vini și m-a lua.
De nu m-a lua pe mine
M-oi duce din jos de moară
Și i-oi face lui să moară,
Ori să moară, ori să pteie,
Ori să vină să mă ieie.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

159

Fă-mă, Doamne, ce mi-i fa',
Pasăre să pot zbura
Peste codrii cu frunza
Până la bădița-n Pește
Să văd mort îi ori trăiește.

Colecția MARIA DANCIU, Săcel, 1968

160

Supărarea, bate-o, Doamne,
Tăt în pat cu mine doarme,
Gân(d)ești că-am făcut contra(c)t
Să doarmă cu mine-n pat.

De la Dumitru Iuga, 70 ani, 1982

Satirice

161

Săraca mândruca mé -
Toarce siru ca paru,
Face pânza ca gardu,
Subțire ca dranița
Și deasă ca vranița,
Când o pui pe lângă ptele
I ca leasa de nuiete.
Bună-i mândra mé de lucru
Că doarme ca și butucu,
Da' are noroc cu cucu
Că cântă deminocioară
Și pe mândra mé o scoală,
Când soarele răsăre
Ié cu țolu să-nvălé,
Cerga nu o zăhăié.

162

Am o mândră ca o cruce
Și la lucru n-o pot duce:
Dimineața-i rouă mare
Și se udă pe pticioare,
Peste zi-i soare și ceață
Și se negrește la față.
Și o-am dus la secerat
Ș-o văzut pământu lat
Și ș-o băgat boala-n cap
Și s-o dus și s-o culcat -
Mai găzdăluie cu-un drac.

Ioan Nădișan: Colacul pus în sarciner în ziua stânei

Deschiderea stâniei va fi urmată de plecarea oilor "la vârat", în munte, moment care închide, în manieră tradițională, un ciclu calendaristic.

De la Maria Bologa, 93 ani, Elisabeta Petrică, 62 ani;
Vasile Petrovai, 88 ani; Marișca Bârsan, 56 ani; Ștefan Bârsan, 54 ani, 1988

În prima jumătate a lunii mai se organizează *sâmbra oilor*, când are loc mulsul oilor, măsurarea laptelui și sfîntirea stâniei de către preot.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cîcârliu, 2002

Colecția DUMITRU IUGA

Ruptul sterpelor la leud

Leud - un sat cunoscut în Maramureș nu numai pentru istoria sa și numărul mare de intelectuali pe care i-a dat (preoți, învățători). Este vestit și pentru numărul mare de oi și vite: cea mai săracă familie avea 10-20 de oi, alții, mai gazde, având 4-500 sau 1000 de oi. Pe cursul superior al Izei ieudenii erau vestiți gazde de munte.

Prima colindă ce o învață coconii și o zic la fereastra moșului sau nănașului de botez este:

"Cârți, cârți vranița
Trece mama p-aicea
Cu doi pui de rânduné
- Dă-mi-i mie, mama me,

Că ț-oi paște oile
Pe câmpu cu florile,
Că ț-oi paște mielușei
Pe câmpu cu ghiocci".

Francisc Nistor: Stână în Bârsana, 1945

Am o iapă

Și o duc de coadă la apă.

(nfoC)